

OBRONNY (137) *ai*

Pierwsze o jasne; -on- (15) *Mącz* (8), *KochPs* (2), *KochProp*, *KochWr*, *OrzJan* (3), -ón- (1) *OrzQuin. comp i sup* (6+2); -ejszy (2), -(e)jszy (6); nã- (1) *Leop*, na- (1) *RejPs*.

sg m N obronny (12). ◇ G obronn(e)go (3). ◇ A obronn(e)go (1). ◇ I obronnym (1). ◇ f N obronnã (5). ◇ G obronniejszej (1). ◇ D obronn(e)j (1). ◇ A obronnã, nãobronniejszã (8). ◇ I obronnã (11). ◇ n N obronn(e) (20). ◇ G obronn(e)go, naobronniejsz(e)go (15). ◇ D obronn(e)mu (2). ◇ A obronn(e), obronniejsze (5). ◇ I obronnym (1). ◇ L obronnym (7), obronn(e)m (1) *LubPs*. ◇ pl N m pers obronniejszy (1). *subst* obronne, obronniejsze (4). ◇ G obronnych (13). ◇ D obronnym (1). ◇ A m pers obronné (1). *subst* obronn(e), obronniejsz(e) (18). I n obronn(e)mi (1). ◇ L obronnych, obronniejszych (3). ◇ V *subst* obronné (1).

Składania comp: obronniejszy nad kogo (1).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Przystosowany do obrony*; *warowny*; *munitus Vulg, PolAnt, Mącz, Cn* (118) : *Mącz* 237a; *BudBib Zach* 11/2; *Ach niewżyta śmierci/ á łákoma/ Poimáłas mężá/ ktorego świadoma Siá Mołkiewłka/ y Gdańfk nieukłonna/ Y krwáwe Luki/ y Połock Obronny. GrochKal* 19.

obronny od kogo [= przed kim] (1): *Abowiem nad cię żadna mnie inna nieieft nãdzieiá á mam cię łobie zá obronnã wieżę od nieprzyiaćioł łwoich RejPs* 89.

obronny ku czemu (1): *łynowie łfráelłcy [...] poczynili łobie iámy y iáłkinie w gorach/ y miełzca bárzo obronne [munitissima loca] ku odpierániu. Leop Iudic* 6/2.

obronny przeciwko komu (1): *y ieft podobné to Krółłstwo niedobytéy onéy Wieży/ która ze włzech łtron łwoich obrónna ieft przeciwko włzyłtkim Nieprzyiaćielom OrzQuin* Iv.

W charakterystycznych połączeniach: *obronna(-y) gora, kraina, las, opoka, rzecz, Rzeczpospolita, tarcz; obronny barzo* (2), *dobrze* (4), *mocnie, ze wszzech stron*.

Przysłowie: *Nihil tam munitum quod non expugnari pecunia possit, Nyc* [!] *nie yeft ták obronnego czegoby pieniądzmi nie mógl dobyć. Mącz* 330b.

Wyrażenia: »obronne budowanie« (1): *Pan [...] pokáził w gniewie łwoim włłyckie obronne budowania [munitiones] pány Iudłkiey Leop Thren* 2/2.

»miasto obronne« = *civitas munita Vulg, PolAnt, Mącz; urbs munita Miech, Vulg, PolAnt; civitas firma Vulg, Mącz; civitas fortitudinis PolAnt; urbs valida Mącz* [szyk 51:9] (60): *miedzi gorami ieft Sanok a w pólzrodku Rułi ieft miałto dobrze obronne imieniem Lwow MiechGlab* 78; *LubPs* H2v, Y4v, Y5v; *Y dał im ociec ich wielkie dáry złotá/ y łrebrá/ y dochody z miałto obronnieyłłych w źiemni Iudá Leop 2.Par* 21/3, *Num* 32/16, 36, *Ios* 11/13, *4.Reg* 3/19, 17/9 (18); *Potym czternałtego roku zá Ezechiałzá Krolá/ rułzył woynę Sennácheryb krol Áłłyryiłki przeciw włzyłtkim miałtam obronnym Iudłkim BibRadz 4.Reg* 18/13, *Ios* 14/12, 19/29, *2.Reg* 20/6, *4.Reg* 3/19, 18/8 (11); *OrzRozm* V v; *Wenetowie zátrzymáli obronne miałto Modon BielKron* 273, 48, 273, 286v, 288, 290, 292v; *Mącz* 128o, 237d, 474b; *BudBib Deut* 1/28, *2.Par* 16/4, 21/3, *2.Esdr* 9/25, *Os* 8/14 (8), *SkarŻyw* 502, 503; *StryjKron* 406, 577; *WerGołc* 238; *Dáło łię to widźieć co może obronne miałto/ gdy Krol Sztephań/ dzielny Pan/ wielkiem woylkiem Gdańfk był oblegl. GórnRozm* H2v; *OrzJan* 80 [2 r.].

»mie(j)sce obronne« = *miejsce dogodne do obrony, twierdza; locus munitus Vulg, HistAl, Mącz, PolAnt; arx munita, munitum oppidum, permunita castra Cn* [szyk 19:4] (23): Racz mi być miły panie za boga obrońcę mego/ bądź mi miałto miełtca obronnego *WróbŻolt* 70/3; Gáláádczyk [!] [...] dawał łpize Krolowi gdy miełkał w Mánáim (tho ieft) ná onym obronnym miełcu. *Leop* 2. *Reg* 19/32, *Iudic* 6/2, 9/46; A thak krol wżedłszy ná gorę Syon á przypátruiąc fię miełcu thák obronnemu przyłięę którą im vczynił złamał rofkazawłszy wżędy mury poborzyc *BibRadz* 1. *Mach* 6/62, 4. *Reg* 14/26, 1. *Par* 12/16, *Dan* 11/7, 10, 1. *Mach* 6/57, 61, 2. *Mach* 12/18; Napirwey wybrawłszy miedzi łobą łtárłze/ áby káždy łługá páná łwego zábił/ potym áby miełcá obronnielze vbiegli *BielKron* 106v, 64v, 230; *Mącz* 237a; Polacy [...] rozbiją Namioty w miełcu dobrym/ obronnym *BielSpr* 70v; *BudBib* *Ier* 10/17, 2. *Mach* 12/18; *KochPs* 43; Polacy [...] Odełławszy Xiążętá ná miełce obronne/ Wywiedli ná Rułaki Poczty łwe ogromne. *StryjKron* 240, 757; *NiemObr* 19.

»mury obronne« = *murus munitus PolAnt* [szyk 2:1] (3): *BudBib* *Is* 2/15; Owi ná wżytki łtrony czuyną łtraż trzymáią A ci zásię obronné mury zákládáią. *KochProp* 13; *SzarzRyt* C3.

»przyrodzeniem, położeniem miejsca obronny, miejsca s przyrodzenia obronne« (3:1:1): ono miełce nie było s przyrodzenia obronne [*quia locus non erat naturaliter munitus*] *HistAl* D2; zbudował był [*Dowmant*] twierdzą nád Rzeką Sełłarką ná Gorze przyrodzeniem miełcá obronney *StryjKron* 355, 395, 752, 767.

»obronna twierdź« (1): Gdy iedno będzie náchylone vcho twoie ku nędznem prozbam moiem/ łtanie mi to zá náobronnielłá twierć/ ku záchowaniu zdrowia moiego. *RejPs* 43v.

»obronne wały« (1): Pánu Ierozolimłkie obronné wały/ Pánu day cześć połádo Siońłkiey łkály *KochPs* 213.

»obronna wieża« (2): *RejPs* 89 *cf* obronny od kogo; *OrzQuin* Iv *cf* obronny przeciw komu.

»zamek obronny« = *arx munita PolAnt, Mącz* (9:1): *BibRadz* 1. *Mach* 1/35; Wáleryus [...] łobie łobno budował zamek obronny ná gorze Welliey *BielKron* 105v, 282v; *Mącz* 237a; *BudBib* 1. *Mach* 1/35; Hetman Hiłpáńłki Duca de Alba záłožył był twierdzą mocną/ chcąc tám Zamek obronny mieć *StryjKron* 26, 767; *CzechEp* 271; Bądź nam Pánie miáłto zamku obronnego. W oblęzeniu nieprzyacielá náłzego. *LatHar* 179.

Szeregi: »gotowy i obronny« (1): gdyby dálęy do Niemiec połtąpił/ gdzie iuż miáłtá gotowłze y dálęko obronnielłé? *OrzJan* 80.

»mocny i (a) obronny« (7): *BibRadz* I 163 c; Powłthawá s pośrodká wyłpy opoká bárzo mocna á obronna *BielKron* 448v, 288, 292v; *RejZwierc* 206; rzeczpłopolitá [...] mocną/ y obronná [...] łwym potomkóm połtánowiém. *KochWr* 23; *OrzJan* 79.

»obronny a (i) (ob)murowany« (2): *BielKron* 290; Napierwłze pogranicłzne miáłto w ziemi oney było Hierycho/ dobrze obronne y obmurowáne *SkarŻyw* 502.

»obwarowany i obronny« (1): [*Kokenhaus*] był Zamek dobrze obwárowány/ y położeniem miełcá obronny *StryjKron* 767.

»obronny a przełpieczny« (1): ci kthorzy miełkáli ná wieży Sychimitow/ wełłli do Bożnice Bogá łwego Beryt/ gdzie byli z niem przymierze vczynili/ y łtąd że ono miełce imię wzięło/ ktore było bárzo obronne á przełpieczne [*qui erat munitus valde*]. *Leop* *Iudic* 9/46.

»wielki i (a) obronny« = *munitus et magnus* *Vulg, PolAnt* [szyk 3:2] (5): *Alimis* [...] *Kálffor* [...] *Mágieth y* [...] *Kárnáim*. To wślyftko miálfthá obronne á wielkie. *Leop 1.Mach 5/26, 1.Mach 5/46; BibRadz Ios 14/12; BudBib Deut 1/28, 1.Mach 5/26*.

W przen (5) :

Wyrażenia: »miasto obronne« (1): [*słudzy kościoła św.*] áby miálftem obronnym/ filarmi żeláznymi/ y mury miedzianymi/ ná wślyftkiey ziemi/ byli poštánowionymi *KrowObr 5v*.

»miejsce obronne« = *munitio* *Vulg* (4): *CzechRozm 255*; zbroie walki nálfzey nie fá cielefne/ ále z Bogá mocne/ ku podwroceniu mieyfć obronnych/ ktorými rády podwracamy. *CzechEp* [3], 99; *WujNT 2.Cor 10/4*.

2. Odpierający ataki, broniący, ochraniający (5) :

obronny przeciw komu (1): łtroná przes nie [*listy*] w łpráwie łwey bywa náuczóná/ vpewnioná/ y przeciw łwemu Adawerłarzowi obronna. *GroicPorz y2v*.

Przen (3) :

W połączeniu szeregowym (1): [*Pan*] nád łámym wirzchem głowy twoiey dzyerzy obronná/ pociefzliwá/ á nieomylná rękę łwoię. *RejPos Ooo2*.

Wyrażenie: »obronna ręka« [szyk 2:1] (3): A iefliże to *Pan* rozumiał iż tego było onym potrzebá/ ná ktorých on łam dzyerzał obronná rękę łwoię *RejPos 132v, 253v, Ooo2*.

Szereg: »mocny a obronny« (1): ręká Páńfka mocná á obronna/ ktora łtárlá márná moc iego [*czarta*] włfháwicznie będfye nád głowá twoią *RejPos 253v*.

a. W funkcji rzeczownika: umiający się bronić (1) :

W połączeniu szeregowym (1): A zá grzech zá ich obiecał [*Pan*] s pośrzodku ich odiać godnego/ mocnego/ obronnego/ rádneho *RejPos 253*.

3. Łatwy do obrony (1) : *Excusabilis*, To co może być łatwie/ wymowiono/ ut *excusabile negotium habes*, *Obronná rzecz małz która łatwie może być wymowiona Mqcz 2a*.

4. Uzbrojony; armatus *Cn* (2) : *Polacy* też dopieráli fie pierwśzego potkánia powiádáiąc że my obronnieyfzy y konie lepźze mamy *BielKron 409v*.

Wyrażenie: »przez obronná rękę« = *przemocą, siłą* (1): *Kościełna kárność dopuľzcza rzeczy łwoie ludziom prawym łpráwówáć/ ktorzi przez* [...] rozmaíte fortele/ częřtokroć też przez moc y obronná rękę wedrzyć łie [*viribus et armis irrumperere*] chcá do Duchownego chlebá. *ModrzBaz 6v*.

5. Zwrot: »ujść (a. uchodzić), ujechać (a. ujeźdźać), wrocić się obronná ręká« = *ujść cało, bez strat* [szyk zmienny][8:2:1] (11) : *Nawoy Tęczyńfki* gdy obronná ręká wśzedł z bitwy/ łzedł do Rzymá zołtał duchownym/ y był Dziekanem Krákwófkim. *BielKron 375, 250, 309v, 415*; *Przeto* musi człowiek/ miárę iákář przyłtoyná chowáć/ chceli obronná ręká wyść zázdrości ludzkiey *GórnDworz N6*; *Nieprzyaciéł* [...] vderzy ná nie [*uffy*]/ oni z nienagłá máią vyeźdźać obronná ręká *BielSpr 27*; [*wojsko*] łámi do *Hetmáná* łwego *Floriana* *Zebrdowfkiego* [!] obronná ręká w zdrowiufię wrocili. *BiałKaz L2v*; *A Xiążę Skirgayło* z oštátkiem ludu ná łtáre *Troki* z poboyłzcza obronná ręká wśzedł *StryjKron 487, 657, 767; CzahTr E3*.

Synonimy: **1.** *bezpieczny, gotowy, mocny, obwarowany, opatrzny, pewny, silny, trwały, warowny;* **2.** *broniący, ochraniający, uzbrojony, zbrojny.* **4.** *uzbrojony, zbrojny.*

Cf **NIEOBRONNY**

DDJ